

Betagende hjemkomst til land 1 tred

103328

— Det er så mange minner fra maldagene i 1945 som har festnet seg, men jeg tror nok at det første glimt av norskekysten om kvelden 12. mai står som det merkeligste. Båtene var på vei ut for å ta imot oss. Det var betagende, sier kong Olav og minnes hjemkomsten til Norge for 40 år siden.

OLE LUDVIG NYMOEN
ERIK THORBERG (foto)
Norsk Telegrambyrå

— Men ellers var det jo et jubelmøte det hele, sier en smilende og opplagt kong Olav der han tar imot NTB på sitt kontor. Mellom audienser og lunch for Malaysias statsminister som er på offisielt besøk, tar Hans Majestet seg tid til en samtale om begivenhetene i mai 1945. Kongen var forsvarssjef for de norske styrkene i England det siste år krigen varte, og bare fem dager etter den tyske kapitulasjonen på Lillehammer var daværende kronprins Olav tilbake i Norge.

— Var ikke Deres Majestet betenkt over å vende tilbake så kort tid etter selve kapitulasjonen?

— Nei, tvert imot. Svaret kommer raskt, det er ikke behov for betenkningsstid.

— Det var om å gjøre å komme i gang så fort som mulig med regjeringsdelegasjonen og samarbeidet med Hjemmefrontens ledelse (HL). Også på den militære side var det av stor betydning at det kom folk med autoritet, slik avtalene nå en gang var utarbeidet, svarer Hans Majestet.

— På slutten av krigen fikk vi meget god kontakt med Hjemmefrontens ledelse og med hjemmestyrkene. Jeg syntes det var greit å komme av sted til Norge så tidlig som overhodet mulig.

Kongen vet ikke når det ble kjent i Norge at han var underveis fra England.

— Men det kunne jo ikke kunngjøres før nokså tett oppunder ankomsten. Jeg tror nok at hjemmestyrkene hadde fått beskjed om at vi ville komme, og at forsvarssjefen etter all sannsynlighet ville være med. Jeg tror imidlertid ikke det var så mange som kjente til selve datoen, sier Kongen, og legger til med et smil:

— Men det var med det som med så mye annet i de dagene — ryktene spredde seg fort.

De sikkerhetsmessige hensyn var noe Kongen ikke tenkte så mye på.

— Det var en risiko vi måtte ta, men hele situasjonen var slik at vi ikke så det som noen ekstra risiko, sier han.

Glede og lettelse

— Hvilke tanker opptok Kongen i åpen bil opp Karl Johans gate?

Hans Majestet tenkte seg om, mens fotograf Erik Thorberg fikk tatt sine bilder.

— Det er ikke lett å si — idag, men det var nok i første rekke gløden. Og så tilfredsheten over at det hele hadde lyktes og at seieren var vunnet uten allfor store ofre på norsk jord, svarer Hans Majestet. Minnene fra de glade maldagene er mange — både hendinger og personer.

— Av dem jeg husker best er naturligvis Hjemmefrontens ledelse med høyesterettsjustitiarius Paal Berg i spissen. Men det var også møtet med dem som var kommet hjem fra tysk fangenskap, som for eksempel Einar Gerhardsen. Og naturligvis hjemmestyrkenes leder Jens Chr. Hauge, sier kong Olav, og legger til at han hadde truffet dem alle tidligere. — Men ikke så åpent og på den måten som det nødvendigvis måtte bli i maldagene 1945.

— Fem lange år i landflyktighet. Var mye annerledes i 1945 sammenlignet med våren 1940?

— Ja, på et vis var det jo det. Mye slitasje på bygninger og på mange mennesker — naturligvis. Vi var jo alle blitt fem år eldre — minst, sier Hans Majestet med humor. Men ett bilde har festet seg hos Kongen: Klærne var dårligere og mye mer slitte.

— Ellers syntes jeg nok Oslo på mange måter var seg selv lik, smiler Hans Majestet.

Ville Tyskland kapitulere i Norge?

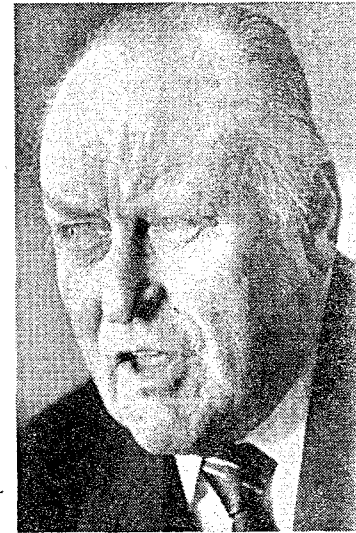
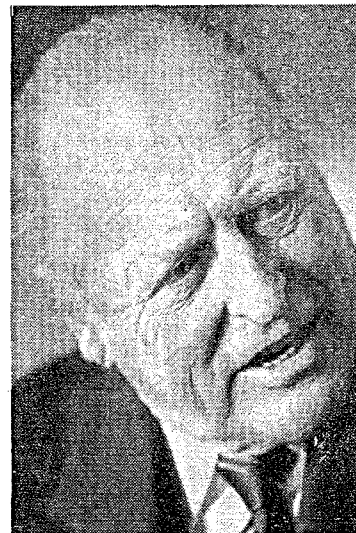
— Det var alltid en fare for at Tyskland skulle fortsette krigen fra norsk jord, sier kong Olav.

— Det sto vel 300 000 friske og uthvilte tyske soldater i landet, og da meldingen om kapitulasjonen kom, var det en stor lettelse.

— Den største risikoen for oss som tenkte på den militære siden, var om Hitler skulle ha funnet på å reise til sin siste armé, for da tror jeg ikke tyskerne i Norge hadde overgitt seg, sier Hans Majestet alvorlig.

— Men etter at Hitler var ute og kapitulasjon var i gang, var det i grunnen ikke noen mening for tyskerne å ta oss kammene. De hadde ikke

Lørdag 4. mai 1985. Nr. 201. Morgenutgave. 126. årg.

alvor
vordige gnisninger av noe slag, sier Kongen.

— Som forsvarssjef i 1945 — hadde Kongen tenkt igjennom mulighetene for at Norge kanskje måtte frigjøres ved kamp?

— Vi måtte jo forberede oss på det. Men planene for krig i Norge lå ikke hos oss, men hos general Dwight D. Eisenhower, som øverste sjef for de allierte styrker. Jeg tror nok de hadde en del planer for om nødvendig å føre krigen i Norge, men det ble jo aldri nødvendig.

Men planene ble diskutert, og i november 1944 besøkte Kongen, som forsvarssjef, det allierte hovedkvarteret for å drøfte opplegget for hva som kunne skje i Norge.

— Mitt besøk ble ikke så vellykket som jeg hadde håpet. Jeg traff ikke general Eisenhower, men fikk snakke med hans stabssjef. Etterhvert fikk vi gjennomslag for en del av våre tanker, og vi ble lovet en luftbåren divisjon. Deler av denne ville vi kunne få på kort varsel, faren var at det skulle gå for lang tid til at tyskerne kom på andre tanker, understreker Hans Majestet, og legger til:

— Det var intense dager inntil kapitulasjonen var et faktum. Hovedproblemet for den norske forsvarssjefen i mai 1945 var at det ikke var ledige soldater som kunne bringes inn i Norge ved selve kapitulasjonen. Men den amerikanske flybårne divisjonen kom.

— Det virker ikke som det var mangel på nordmenn som ville kjempe — heldigvis, sier kong Olav.

— Fryktet Kongen gatens justis i de glade maldager?

— Jeg hadde jo hørt at det var de som var inne på tanken om å sette av 24 timer til å ordne opp i private anliggender. Men det fortok seg ganske fort, og det nære samarbeide mellom de ulike myndigheter gjorde en slik løsning lite sannsynlig. Den kom da heller ikke, sier Kongen lettet.

— Norge som rettastat funger- te, alle hjalp til, og det ble en stille, rolig og verdig overgang. Det var noe vi håpet, og det ble gjennomført, understreker Hans

— Det gjorde det vel alltid, fordi så mange mennesker med sine egne idéer fra tid til annen var involvert. Men vi hadde gjennomdrøftet de fleste problemer vi kunne tenke oss på forhånd, sier Kongen, og understreker at alle regnet med godvilje fra de ulike parter.

— Men det er klart — setter man seg på bakbena, så nytter det ikke med hva man er blitt enige om på forhånd, understreker Hans Majestet.

— Men mitt inntrykk fra krigsårene og frigjøringen er at alle var innstilt på samarbeide, solidariteten innen folket var det primære, legger Kongen til.

— Jeg hadde ikke inntrykk av at noen var innstilt på å lage vanskeligheter.

— Ble utefronten sett på som de heldige, som hadde sluppet unna vanskelighetene hjemme gjennom fem lange år?

— Det var nok de som tenkte slik. Men innsatsvilljen var tilstede — enten man var kommet seg ut eller satt hjemme. Den var en viktig impuls, sier kong Olav — tankfullt.

— Det virker ikke som det var mangel på nordmenn som ville kjempe — heldigvis, sier kong Olav.

— Fryktet Kongen gatens justis i de glade maldager?

— Jeg hadde jo hørt at det var de som var inne på tanken om å sette av 24 timer til å ordne opp i private anliggender. Men det fortok seg ganske fort, og det nære samarbeide mellom de ulike myndigheter gjorde en slik løsning lite sannsynlig. Den kom da heller ikke, sier Kongen lettet.

— Norge som rettastat funger- te, alle hjalp til, og det ble en stille, rolig og verdig overgang. Det var noe vi håpet, og det ble gjennomført, understreker Hans

— Samholdet var det fremtredende, selv om en gruppe falt utenfor. Det visste vi på forhånd. Mitt inntrykk var en solidaritetsfølelse i det norske folk som vel aldri har kommet til uttrykk hverken før eller siden, sier kong Olav.

Gjenreisningsoppgavene

— Jeg tror nok man kan si at de aller fleste som var i en slik posisjon at de kunne planlegge for fremtiden var klar over hva som måtte til — ikke minst i Finnmark, sier kong Olav, som svarer på spørsmål om de dem som allerede fra første stund tenkte fremover.

— De aller første planene var gjennomtenkt på forhånd og ressurser delvis øremerket for sendes nordover — til Finnmark, som var det helt sentrale i første omgang. Dette område var totalskadd, understreker Hans Majestet, men legger til at det ellers var nok av oppgaver ta fatt på.

— Men det var Finnmark og delvis også Nord-Troms som var helt ødelagt, sier kong Olav og legger til at okkupasjonsmakter gjorde grundig arbeid.

— De erfaringer vi gjorde fra 1940 og frem til frigjøringen førte til skende lyst og et sterkt ønske om å være herre i eget hus, sier Hans Majestet om okkupasjonsmakters besettelse.

— Ubehageligheter som okkupasjonsmakter befestet dette ønsket, og i 1945 var det alt overveldende del av nordmennene villige til — om nødvendig — å sette livet inn for å få tilbake den friheten vi hadde mistet 9. april 1940. Det ser ut som de nordmennene står sammen nå det kniper, sier Hans Majestet slutt.

Samarbeidet det helt sentrale

Samarbeidsmulighetene med hjemmefront og utefront — det kimer til konflikt

Man hus
kunne jo aldri vite. Derfor var det en lettelse da meldingen om kapitulasjon på Lillehammer kom. Og med ty
disiplin, som det var i avdelingene i Norge, gikk det ganske fort. Det var